

Manuál akčního výzkumu

Obsah

Úvod.....	3
Design akčního výzkumu	8
Stručný přehled fází kroků projektu	14
Příloha 1: Plánovací formulář a pokyny	17
Příloha 2: Klasifikace a docházka	22
Příloha 3: Hodnocení chování	23
Příloha 4: Zpětná vazba pro práci učitele	24
Příloha 5: Pedagogický deník a písemné hodnocení.....	25
Příloha 6: Doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu	28
Příloha 7: Evaluační formulář projektu	30
Příloha 8: Instrukce pro případové studie na základě třídních projektů.....	33

Úvod

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

do rukou se vám dostává manuál akčního výzkumu k projektu Kreativní partnerství pro inkluzivní školu. Smyslem akčního výzkumu je porozumět vlastní práci a na základě porozumění naplánovat kroky k jejímu obohacení či změně a následnému vyhodnocení kroků, které byly provedeny.

Akční výzkum je jedním z typů výzkumu, který souvisí se změnou aktivit, které studuje. Za otce akčního výzkumu je považován americký sociální psycholog německého původu Kurt Lewin (1946), který jako první zvolil termín akční výzkum ve svém článku *Action Research and Minority Problems*, v němž se kriticky vyjadřuje k tehdejšímu přístupům zkoumání skupinové dynamiky a organizací. Lewin (1946) společně s Frankem W. Baldaudem (1946) začali pracovat na metodě, která by měla možnost změnit situaci v organizaci, a zakládají Research Center for Group Dynamics při Massachusettském technologickém institutu.

Lewin popisuje akční výzkum jako spirálovitý proces. Po identifikaci problému dojde k návrhu možného řešení, které je následně použito a je sledována úspěšnost jeho aplikace. Následně je aplikace vyhodnocena a reflektována. Následně dojde k opakování celého cyklu. Metoda akčního výzkumu je směřována na využití uvnitř organizací a skupin, jde zpravidla o interní proces, který vyžaduje zapojení všech aktérů a sebeřízení (self-management). Hlavním cílem je změna dosavadní praxe, zásah do reality a zlepšení situace ve skupině, a to při dodržení vysokých standardů validity, reliability a vědecké přísnosti.

Lewinův akční výzkum vychází z pozitivismu. Přestože jako hlavní cíl akčního výzkumu vidí snahu o praktické zlepšení, upozorňuje také na nutnost teoretického zakotvení. S tím souvisí Lewinův slavný výrok, že „nic není tak praktické jako dobrá teorie“ (Lewin 1951, s. 169). Ovšem právě na teorii se při aplikaci akčního výzkumu často zapomíná. Někdy dochází k záměně teoretického vstupu pozitivismu za teorii, proto mnoho výzkumníků používajících metodu akčního výzkumu teorii odmítá a vnímá ji jako opozici k akčnímu výzkumu. Na tento problém upozornili například Victor J. Friedman a Tim Rogers (2009), když konstatovali, že není nic tak teoretického jako dobrý akční výzkum. Citovaní autoři apelují na výzkumníky, aby si dali práci s teoretickým zakotvením projektů a zvýšili tak jejich kvalitu a důvěryhodnost.

Ve Spojených státech amerických se o popularizaci akčního výzkumu v pedagogice zasloužil především Stephen Corey (1954). V době, kdy se na západě šířily obavy z marxistické a komunistické ideologie, tedy rovněž v 50. letech 20. století, byl akční výzkum kritizován jako nástroj zneužitelný politickými aktivisty. Ve stejnou dobu se ke kritice akčního výzkumu přidala také American Educational Research Association, která zpochybnila hodnotu a metodologii tohoto přístupu a prohlásila jej za nevědecký a nedostatečně teoreticky zakotvený. Výsledkem této zdrcující kritiky bylo odmítnutí akčního výzkumu nejen v akademických kruzích, ale také mezi učiteli (Herr, Anderson 2005).

Podle Adély Pavelkové (2012) se John Bartholomew (1972), Lawrence Stenhouse (1975) a John Elliott (1991) v 60. a 70. letech ve Velké Británii zasloužili o znovuvzkříšení tohoto metodologického konceptu k životu. Objevili koncept učitele jako výzkumníka. Akční výzkum jako nástroj k reflexi vlastní praxe a jejímu zlepšování je nabídkou pro zlepšení práce učitele. Akční výzkum je popisován jako výzkum řízený praxí – samotnými učiteli, ne externími výzkumníky. Aplikace akčního výzkumu může být užitečná nejen pro profesní, ale i osobní rozvoj učitele. Opominout nelze ani přínosy pro rozvoj školy jako organizace.

Akční výzkum se dále rozvíjel ve dvou rovinách. Za prvé byl využíván prakticky v oblasti vzdělávání, komunitního plánování a podnikového rozvoje a za druhé se rozvíjel také jako metoda, o kterou se zajímali sociologové, antropologové, pedagogové, psychologové a další výzkumníci. Někdy bývá spojován také s označením angažovaný výzkum.

V České republice se akční výzkum objevuje v odborné literatuře relativně nedávno. Jedny z prvních článků jsou spjaté se jménem Danuše Nezvalové (2002, 2003) a Tomáše Janíka (2004). Přehledně popsany akční výzkum nalezneme v diplomové práci Adély Pavelkové (2012).

Akční výzkum je v sociálních vědách řazen do aplikovaného výzkumu. Usiluje o změnu, není hodnotově neutrální a má politické pozadí. Je považován za významný prostředek inovací v sociální realitě. Je funkční především při transformačních procesech. Spojuje jednání výzkumníka s výzkumem a vytváří tak spojnici mezi skupinami účastníků. Pokouší se propojit teorii s praxí. Výsledky základního empirického výzkumu často ovlivňují praxi jen omezeně, akční výzkum je prostředkem, jak uplatnit výsledky výzkumu v praxi a urychlit proces potřebných změn. „Akční výzkum vznikl na základě kritiky tradiční, jak hermeneuticky, tak pozitivisticko-empiricky orientované sociální vědy. Kritizován byl především nedostatek jejího praktického vlivu.“ (Hendl 2005, s. 136)

Lewinova (1946, s. 35) definice popisuje akční výzkum jako „srovnávací výzkum o podmínkách a dopadech různých forem sociálního jednání, výzkum vedoucí k akci“. Podle Lewina má být výsledkem akčního výzkumu dosažení společenské změny. Danuše Nezvalová (2003, s. 300) uvádí dle vymezení Stephena Kemmisa (1983) akční výzkum jako formu sebereflexe pedagogické situace, která zkvalitňuje porozumění pedagogické praxi, v níž se odehrává. Pomáhá nacházet odpověď na otázku: Jak mohu zkvalitnit tuto pedagogickou praxi? Adéla Pavelková (2012) z analýzy prací teoretiků věnujících se tématu akčního výzkumu zdůrazňuje prvky:

- spolupráce účastníků výzkumu,
- kritický přístup k praxi,
- reflexe praxe,
- autoevaluace dosavadní praxe.

Společný základ každého akčního výzkumu tvoří tři složky, které mu dávají konkrétní podobu – výzkum, akce a formativní složka, jak uvádí Adéla Pavelková (2012). Výzkum v rámci akčního výzkumu je vnímán jako reflektivní, systematický, kontrolovaný a kritický projekt, jehož cílem je prozkoumat jednotlivé aspekty reality související s řešeným problémem. Naším cílem je utvořit si ucelený a detailní obraz situace. V akčním výzkumu nám ale nejde jen o detailní popis situace, ale především o následnou intervenci a implementaci navržených opatření – tedy o akční část projektu. Navíc má proces akčního výzkumu také formativní účinky. Všichni účastníci jsou po celou dobu výzkumu konfrontováni s okolím a podstupují trvající sebereflexi. Mění se vztahy ve skupině, ale mění se také postoje a hodnoty jednotlivých účastníků. Tyto tři složky (akční, výzkumná a formativní) utvářejí charakter akčního výzkumu.

V textu Danuše Nezvalové (2003, s. 301) nalezneme trochu jiné označení tří uvedených kroků, ale jejich obsah je totožný. V akčním výzkumu jsou základními prvky akce, reflexe a revize. Podle McNiffa (1988) akční výzkum zahrnuje plánování, činnost, pozorování, reflexi a nové plánování. Whitehead (1993) ho prezentuje jako cyklus sestávající z pěti kroků:

- problému, který se objevil v praxi,
- představy o řešení problému,
- aktivity k zvolenému řešení,
- vyhodnocení výsledků aktivit, vedoucích k řešení problému,
- modifikace problému.

Pro srovnání Nezvalová (2003, s. 301) doplňuje členění dle Sagora (1992) a uvádí obdobných pět kroků akčního výzkumu:

- formulaci problému,
- sběr informací,
- vyhodnocení informací,
- sdělení výsledků,
- akční plán.

V článku Danuše Nezvalové (2003, s. 304–305) nalezneme i příklad akčního výzkumu proaktivního a reaktivního akčního výzkumu. Proaktivní akční výzkum (Schmuck 1997) je charakterizován snahou nejprve aplikovat změny a následně pak hodnotit docílené výsledky. Pedagogičtí pracovníci jsou inspirováni

novými teoriemi a přístupy. Jejich inspirace vychází i z vlastní zkušenosti. Snaží se uvádět tyto změny a nové přístupy do své vlastní činnosti. Následující tabulka ukazuje jednotlivé kroky tohoto typu akčního výzkumu a příklady:

Kroky	Příklady
1. Uvádění změny, nového postupu s cílem dosáhnout lepších výsledků	a) Nové přístupy vedoucí ke zkvalitnění práce školy, třídy. b) Aplikace kooperativního učení. c) Nové metody hodnocení výsledků žákova učení.
2. Očekávání (co můžeme očekávat pozitivního a jaké obtíže mohou nastat)	Pozitivní: a) Pedagogičtí pracovníci budou více spolupracovat. b) Žáci budou pracovat ve skupinách s větší odpovědností. c) Nové metody hodnocení povedou k žákovskému portfoliu. Negativní: a) Pedagogičtí pracovníci budou vyžadovat konzultace. b) Někteří žáci budou nespokojeni. c) Někteří žáci nebudou chtít využívat portfolia k hodnocení své práce.
3. Pravidelné získávání informací o změnách a sledování reakce zúčastněných	a) Pozornost soustředit na zpětnou vazbu (např. využití dotazníku, má-li třída alespoň kolem 20 žáků). b) Získané informace o výsledcích implementace kooperativního učení budou diskutovány ve skupinách participujících učitelů, učitelé budou vzájemně hospitovat v hodinách.
4. Vyhodnocování získaných informací	a) Pedagogičtí pracovníci diskutují o dosažených výsledcích. b) Učitelé si vzájemně vyměňují zkušenosti s využíváním metod kooperativního učení. b) Hodnocení prostřednictvím portfolia.
5. Navrhování alternativních postupů	a) Jakým jiným způsobem může být kvalita práce školy zlepšována. b) Učitel srovnává nově používané metody kooperativního učení s běžně užívanými metodami a zvažuje možnosti dalšího využití. c) Jak jinak mohou být žáci hodnoceni.
6. Využití nového postupu (návrat k prvnímu kroku, revize získaných zkušeností vedoucích ke zkvalitnění nově uvedeného postupu)	a) Pedagogičtí pracovníci sledují zlepšení kvality práce školy. b) Učitel používá novou vyučovací metodu. c) V hodnocení žáků je využíváno portfolio.

Zdroj: Nezvalová (2003, s. 304)

V reaktivním akčním výzkumu (Schmuck 1997) učitelé nejprve shromažďují informace o dosavadních postupech, vyhodnocují je a pak zavádějí inovace. Vycházejí z předpokladu, že pedagogická činnost je vždycky specifická a že je profesionální odpovědností pochopit každou situaci před vlastní činností. Následující tabulka pak opět uvádí jednotlivé kroky tohoto typu akčního výzkumu a příklady:

Kroky	Příklady
1. Získávání informací o dané situaci	Pracovní skupina získává informace o situaci ve škole (např. dotazníky, rozhovory, pozorování): a) mezi učiteli, b) mezi rodiči žáků, c) mezi žáky.
2. Vyhodnocování informací a navržení postupů pro další činnost	Pracovní skupina shledává: a) rozdíly v názorech učitelů, b) nespokojenost rodičů s výukou, c) nespokojenost žáků se vztahy mezi učiteli a žáky atd.
3. Získané informace jsou předávány ostatním a jsou navrženy změny	a) Pracovní skupina sdělí získané informace všem učitelům na pracovní poradě a navrhne změny. b) Navržené změny jsou diskutovány ve skupině učitelů, výsledkem jsou pak úpravy a plán, jak postupovat. c) Jsou navrženy workshopy k problematice vztahu učitel – žák.
4. Nové postupy jsou realizovány	a) Pedagogičtí pracovníci diskutují o nově zaváděných postupech. b) Učitelé si vzájemně vyměňují zkušenosti s výukou a sledují výsledky výuky. c) Učitelé využívají nově získané dovednosti ve své práci.
5. Vzájemná spolupráce	a) Pracovní skupina pečlivě sleduje činnost zúčastněných. b) Učitelům je poskytována podpora (konzultace). c) Pracovní skupina předává informace a podporuje jejich výměnu.
6. Vyhodnocení nového postupu (návrat k prvnímu kroku, revize získaných zkušeností vedoucí ke zkvalitnění nově uvedeného postupu)	a) Jak se změnil vztahy mezi učiteli a žáky, co by se mělo zlepšit? b) Jak se zlepšila výuka a jak postupovat dále? c) Jak hodnotí nové postupy učitelé, žáci a rodiče a co by se mělo dále zlepšit?

Zdroj: Nezvalová (2003, s. 305)

Výstup z realizace akčního výzkumu může někdy posloužit jako metoda dobré praxe zaznamenaná v případové studii.

Vámi realizovaný výzkum půjde v krocích řešení projektu Kreativní partnerství pro inkluzivní školu. Kde budete mít při práci ku pomoci konzultanty kreativity. V následující kapitole naleznete popsán design akčního výzkumu, jak bude realizován konkrétněji.

Literatura a zdroje

- Baldau, F. W. (1946). Intergroup Relations and Action Programs. *Journal of Social Issues*, 2(4), 27–33.
- Bartholomew, J. C. (1972). *The Teacher as Researcher – a Key to Innovation and Change*. York: Nuffield Teacher Enquiry.
- Corey, S. M. (1954). Action Research in Education. *The Journal of Educational Research*. 47(5), 375–380.
- Elliott, J. (1991). *Action research for educational change*. Buckingham: Open University Press.
- Friedman, V., Rogers, T. (2009). There is nothing so theoretical as good action research. *Action research*, 7(1), 31–47.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Herr, K., Anderson, G. L., (2005). *The Action Research Dissertation. A Guide for Students and Faculty*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.
- Janík, T. (2004). Akční výzkum jako cesta ke zkvalitňování pedagogické praxe. In Maňák, J., Švec, V. (eds.). *Cesty pedagogického výzkumu* (s. 51–67). Brno: Paido.
- Lewin, K. (1946) Action research and minority problems. *Journal of Social Issues*. 2(4), 34–46.
- McNiff, J. (1988). *Action research: Principles and Practice*. London: Macmillan Education.
- Nezvalová, D. (2002). Akčním výzkumem k zlepšení kvality školy. *e-Pedagogium [online]*, 2(4). [cit. 2015-15-12]. Dostupné z: <http://epedagog.upol.cz/eped4.2002/clanek02.htm>
- Nezvalová, D. (2003). Akční výzkum ve škole. *Pedagogika*, 53(3), 300–308.
- Pavelková, A. (2012). *Akční výzkum v pedagogickém prostředí*. Brno: Masarykova univerzita. Diplomová práce.
- Sagor, R. (1992). *How to conduct collaborative action research*. Alexandria (V. A.): Association for supervision and Curriculum Development.
- Schmuck, r. A. (1997). *Practical action research for change*. Arlington Hights (Illinois): SkyLight Professional Development.
- Stenhouse, L. (1975). *An introduction to curriculum research and development*. London: Heinemann.
- Whitehead, J. (1993). *The growth of educational knowledge*. Bournemouth: Hyde Publications.

Design akčního výzkumu

Akčním výzkumem bývá označována učiteli realizovaná systematická reflexe profesních situací s cílem jejich dalšího rozvinutí (Elliott 1991, s. 50). Společný základ každého akčního výzkumu tvoří tři složky, které mu dávají konkrétní podobu – výzkum, akce a formativní složka, jak uvádí Adéla Pavelková (2012). **Výzkum** v rámci akčního výzkumu je vnímán jako reflektivní, systematický, kontrolovaný a kritický projekt, jehož cílem je prozkoumat jednotlivé aspekty reality související s řešeným problémem. Naším cílem je vytvořit si ucelený a detailní obraz situace. V akčním výzkumu nejde jen o detailní popis situace, ale především o následnou intervenci a implementaci navržených opatření – tedy o **akční část projektu**. Navíc má proces akčního výzkumu také **formativní účinky**. Všichni účastníci jsou po celou dobu výzkumu konfrontováni s okolím a podstupují trvalou sebereflexi. Mění se vztahy ve skupině, ale také postoje a hodnoty jednotlivých účastníků. Tyto tři složky (akční, výzkumná a formativní) utvářejí charakter akčního výzkumu.

Tomáš Janík (2004) vychází při popisu akčního výzkumu z práce Altrichtera a Posche (1998), kteří rozčlenili akční výzkum na sedm kroků.

- 1) Vstup do výzkumu, kdy probíhá hledání a vytváření východisek pro vlastní a výzkumnou činnost. Tato část spočívá v odpovídání si na otázky: Co chci zkoumat? Má smysl do toho investovat čas? Jsem schopen tento úkol zvládnout? Jaká je šance na úspěch?
- 2) Pozorování a sběr informací nastává po vyjasnění si výše uvedených otázek, kdy na základě pozorování, rozhovorů a dalších metod sběru dat dojde k vytvoření představy o zkoumaném jevu, tj. praktické teorie, jak to funguje.
- 3) Analýza a interpretace dat, tedy budování implicitní nebo explicitní teorie.
- 4) Zde vstupují do hry jako kontext a nikoliv vlastní krok výzkumu naše cíle a kritéria hodnocení. Naše praktická teorie obsahuje uvědomované i neuvědomované představy o hodnotách a cílech, kterých má být dosaženo určitým jednáním. Jedná se o naše představy, co je správné a co je špatné, naše předsudky a očekávání.
- 5) Strategie a plány pro naše jednání, důsledky a další nápady pro praxi, tedy vyvozování důsledků pro další práci, vytváření plánů jednání.
- 6) Akce, tedy aplikace jednání. Jednání v komplexních situacích, někdy jako realizace plánů často s mnoha spontánními odchylkami.
- 7) Formulování a prezentace zkušenosti, často ve formě případových studií, tedy nápady a studie vhodné k publikování pro veřejnost.

Námi koncipovaný akční výzkum má charakter citlivého (responsive) akčního výzkumu (Schmuck 1997, Schmuck 2006, s. 32), kdy výzkumníci společně s učiteli nejprve shromažďují informace o dosavadních postupech, vyhodnocují je a pak zavádějí inovace, jak uvádí Danuše Nezvalová (2003), ale pod termínem reaktivní akční výzkum. Vycházejí z předpokladu, že pedagogická činnost je vždycky specifická a že je profesionální odpovědností pochopit každou situaci před vlastní činností. Koncepty akčního výzkumu popisovaného Janíkem a Nezvalovou jsou podobné.

Pro záznamy jednotlivých kroků akčního výzkumu jsou použity materiály, které vycházejí přímo z projektu Kreativní partnerství pro inkluzivní školu a jsou jeho přílohami, konkrétně se jedná o přílohu 1 a přílohu 2. Příloha 3 se zaměřuje na sběr informací a hodnocení chování žáků. Příloha 4 slouží k hodnocení zisku z projektu pro učitele, stejně jako příloha 5 či příloha 6, které mohou dobře posloužit k vyplnění přílohy 2. U přílohy 5 a 6 záleží na volbě, která je učiteli bližší. Příloha 7 slouží k evaluaci realizovaného projektu. V průběhu jednotlivých cyklů výzkumu budou nápomocní výzkumníci, kteří na počátku a na konci realizují kvantitativní a kvalitativní výzkum na školách ve spolupráci s učiteli. Dále budou nápomocní konzultanti

kreativity a umělci při přípravě projektů a jejich realizaci. Bude vytvářena i vizuální dokumentace projektu, která výsledně poslouží k tvorbě případových studií.

Kroky akčního výzkumu

Realizovaný akční výzkum projde následujícími kroky ve dvou cyklech spirály charakteristické pro akční výzkum. Akční výzkum je realizován pracovní skupinou tvořenou zejména učiteli, dále pak umělcem, žáky školy, odbornými pracovníky / externími partnery škol, konzultanty kreativity, výzkumníky či dalšími odbornými pracovníky projektu.

Krok 1: Získávání informací o dané situaci ve škole/třídě

Pracovní skupina třídního projektu získá informace o současném stavu ve škole/třídě.

- Volit může dotazníky klimatu třídy, které se zaměří na dobré vztahy se spolužáky, spolupráci se spolužáky, vnímanou oporu od učitele, rovný přístup učitele k žákům, přenos naučeného mezi rodinou a školou, preference soutěžení ze strany žáků, dění o přestávkách, možnost diskutovat během výuky, iniciativu žáků, snahu žáků učit se, snahu zalíbit se okolí (Mareš, Ježek 2012). Jiří Mareš a Stanislav Ježek (2012, s. 11) uvádějí, že dotazníky klimatu školní třídy mimo jiné slouží k porovnání aktuálního klimatu ve třídě před zavedením cílené intervence do klimatu třídy a po za-vedení cílené intervence, což je případ představovaného projektu. Postup interpretace dat získaných dotazníkem klimatu školní třídy je popsán Marešem a Ježkem (2012). Obdobně byl připraven i dotazník pro žáky prvního stupně základních škol, který byl (včetně postupu interpretace dat) převzat z publikace Jana Laška (2001). Dotazník klimatu třídy dílčím způsobem sleduje prvky komunikativní kompetence, kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, personální a sociální kompetence, občanské kompetence a kulturního povědomí, kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám. Aplikace dotazníku souvisí s počtem žáků ve třídě, v případě malého počtu žáků není vhodné aplikovat.
- Další metodou jsou rozhovory se skupinou žáků, focus group se žáky třídy, které se zaměřují na jejich uplatnění v budoucím pracovním životě, životní aspirace a občanské soužití apod. Výstupem může být zaměření projektu na rozvoj funkční gramotnosti skrze rozvoj klíčových kompetencí, budování mezilidských vztahů, podporu spolupráce atd.
- Fotodokumentace prostředí školy/třídy pro srovnání s fotodokumentací školy/třídy po cílené intervenci. Použití fotodokumentace pro prezentaci výstupů projektu je třeba propojit s informovaným souhlasem zákonných zástupců žáka.
- Informace o třídě s ohledem na míru absence školní docházky, data o udělených výchovných opatřeních (ať už jako čtvrtletní, nebo pololetní třídní/ředitelské důtky/pochvaly, příp. počet snížených známek z chování), pokud se realizují třídnické hodiny, tak i jejich reflexi, optimální je rovněž doplnění dokumentace o zápisy z třídních schůzek se zákonnými zástupci. V případě zájmu je možné sledovat i průměrný prospěch v předmětu, na který je zaměřen projekt, což ale není primárně sledováno projektem. Dále pak vybrané téma pro třídní projekt programu Kreativní partnerství a detailní popis tématu a příčin jeho výběru, sebehodnocení klíčových kompetencí a funkční gramotnosti žáků i individuální hodnocení u jednotlivých žáků učitelem, hodnocení motivace žáků. Informace o třídě budou shromažďovány v rámci přípravné fáze třídních projektů programu Kreativní partnerství. Na sběru informací se podílejí učitelé i konzultanti kreativity a jedná se o zásadní část plánovací fáze programu Kreativní partnerství. Podklady ke struktuře a povinným součástí sbíraných informací zpracovává výzkumný tým, který učitele a konzultanty kreativity metodicky vede.
- Analýza rámcově vzdělávacího programu (RVP) a školního vzdělávacího programu (ŠVP). Podklady pro přílohu 1, případně záznam do zpětné vazby pro práci učitele/umělce (příloha 4) nebo do pedagogického deníku vedeného optimálně v navržené příloze v počítači (příloha 5) nebo doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6). Zde záleží na volbě učitelů či umělců, který formát zvolí pro záznam a reflexi projektových setkání.

Krok 2: Vyhodnocování informací a navržení postupů pro další činnost

Vyhodnocení rozhovorů, focus groups, se žáky a učiteli. Identifikace shod a rozdílů v interpretaci školní třídy. Pokus o identifikaci důvodů vnímání rozdílů. Na vyhodnocování se podílí učitel s konzultantem kreativity pod vedením odborných pracovníků projektu (odborný garant, výzkumný tým).

Vyhodnocení dotazníků postihujících klima školní třídy. Výzkumný tým zpracovává souhrnné vyhodnocení a připravuje doporučení pro tvorbu třídních projektů.

Jsou vytvořeny návrhy a postupy možných změn ve vazbě na RVP a ŠVP příslušného vzdělávacího oboru. Při práci na příloze 1 je možné využívat záznam o práci na projektu, výsledcích jednotlivých projektových setkání, které jsou optimálně popsány ve zvoleném typu záznamu projektových setkání jejich aktéry – učiteli, umělci (příloha 4, příloha 5 nebo příloha 6). Pro výslednou evaluaci třídního projektu pak slouží příloha 7.

Krok 3: Získané informace jsou předávány a je navržen postup v prvním cyklu

Pracovní skupina (složená z učitele, konzultanta kreativity, odborného pracovníka / externího partnera školy, výzkumníků apod.) sdílí veškeré získané informace a na pracovní poradě navrhuje opatření. Navržené změny jsou diskutovány také s ostatními učiteli zapojenými do projektu, vždy se ale vztahují k jednotlivým třídám. Do návrhu změn se zapojuje také umělec, který byl vybrán pro intervenci ve třídě. Výsledkem je plán třídního projektu shrnutý do plánovacího formuláře třídního projektu, který specifikuje parametry třídního projektu, způsoby, jak dosáhnout změny, nástroje práce, způsoby monitorování změny atd. Výstupem je návrh aktuální podoby intervenční akce (třídní projekt). Výstupem je příloha 1. Záznam o zrodu přílohy 1 je optimálně popsán ve zvoleném typu záznamu (příloha 4, příloha 5 nebo příloha 6).

Krok 4: Nové postupy jsou realizovány: intervenční akce v prvním cyklu

Je realizována intervenční akce (třídní projekt) ve spolupráci učitele se zvoleným umělcem. Učitelé před i po intervenční akci diskutují o zaváděných postupech a vzájemně si s umělcem vyměňují zkušenosti. Učitelé využívají nově získané dovednosti ve své činnosti. Součástí intervence je kontinuální sběr informací o změnách ve třídě i u jednotlivých žáků, sběr fotodokumentace, videodokumentace dle nastavených parametrů třídních projektů. Záznam o jednotlivých krocích je optimálně popsán ve zpětné vazbě pro práci učitele/umělce (příloha 4), pedagogickém deníku (příloha 5) nebo doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6). Zde je třeba opět připomenout, že záleží na tom, která z příloh je učiteli pro zapisování průběhu projektu bližší.

Krok 5: Vzájemná spolupráce v prvním cyklu

Pracovní skupina projektu pozoruje a zaznamenává činnost všech zúčastněných (umělce, žáků, učitelů). Po skončení každé fáze intervenční akce (třídního projektu) je učitelům poskytována podpora, konzultace. Pracovní skupina předává informace o zkušenosti s intervenční akcí a podporuje jejich výměnu. Záznam o jednotlivých krocích je optimálně popsán ve zpětné vazbě pro práci učitele/umělce (příloha 4), pedagogickém deníku (příloha 5) nebo doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6).

Krok 6: Evaluace nového postupu prvního cyklu

Návrat k prvnímu kroku, revize získaných zkušeností vedoucí ke zkvalitnění nově uvedeného postupu. Minimální odstup mezi prvním a šestým krokem je cca 8 měsíců. V rámci realizace třídních projektů je na konci druhého pololetí realizace třídních projektů vymezen jeden měsíc na vyhodnocování efektivity a dopadů třídních projektů. Součástí vyhodnocení je také společné evaluační setkání všech zúčastněných učitelů a tříd ke sdílení zkušeností z programu a doporučeným změnám pro realizaci třídních projektů. V návaznosti na vyhodnocení a doporučení úprav je zahájeno plánování třetího a čtvrtého pololetí realizace třídních projektů.

Záznam o jednotlivých krocích je optimálně popsán ve zpětné vazbě pro práci učitele/umělce (příloha 4), pedagogickém deníku (příloha 5) nebo doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6). Zásadní pro evaluaci je využití přílohy 7, jedná-li se o konec projektu ve třídě doplněné o data z přílohy 2.

Krok 7: Získané informace jsou předávány a je navržen postup v druhém cyklu

Pracovní skupina (složená z učitele, konzultanta kreativity, odborného pracovníka / externího partnera školy, výzkumníků) sdílí veškeré získané informace a na pracovní poradě navrhuje další postup, který se zpravidla opírá o evaluaci prvního cyklu (příloha 7). Navržené změny jsou diskutovány také s ostatními učiteli zapojenými do projektu, vždy se ale vztahují k jednotlivým třídám. Do návrhu změn se zapojuje také umělec, který byl vybrán pro intervenci ve třídě. Výsledkem je plán dalšího třídního projektu shrnutý do plánovacího formuláře třídního projektu, který specifikuje parametry třídního projektu, způsoby, jak dosáhnout změny, nástroje práce, způsoby monitorování změny atd. Výstupem je návrh aktuální podoby další intervenční akce, úprava či znovuvyplnění přílohy 1 pro druhý cyklus. Záznam o jednotlivých krocích je optimálně popsán ve zpětné vazbě pro práci učitele/umělce (příloha 4), pedagogickém deníku (příloha 5) nebo doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6).

Krok 8: Nové postupy jsou realizovány: intervenční akce ve druhém cyklu

Je realizována intervenční akce ve spolupráci učitele se zvoleným umělcem. Učitelé před i po intervenční akci diskutují o zaváděných postupech a vzájemně si s umělcem vyměňují zkušenosti. Učitelé využívají nově získané zkušenosti ve své činnosti. Součástí intervence je kontinuální sběr informací o změnách ve třídě i u jednotlivých žáků, sběr fotodokumentace, videodokumentace dle nastavených parametrů třídních projektů.

Pracovní skupina projektu pozoruje a zaznamenává činnost všech zúčastněných (umělce, žáků, učitelů). Po skončení každé fáze intervenční akce je učitelům poskytována podpora, konzultace. Pracovní skupina předává informace o zkušenosti s intervenční akcí a podporuje jejich výměnu. Záznam o jednotlivých krocích je optimálně popsán ve zpětné vazbě pro práci učitele/umělce (příloha 4), pedagogickém deníku (příloha 5) nebo doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6).

Krok 9: Evaluace nového postupu druhého cyklu

Srovnání informace o škole/třídě s ohledem na průměrný prospěch, míru absence školní docházky se situací před intervencí viz krok 1.

- Volit můžeme dotazníky klimatu třídy, které se zaměří na dobré vztahy se spolužáky, spolupráci se spolužáky, vnímanou oporu od učitele, rovný přístup učitele k žákům, přenos naučeného mezi rodinou a školou, preference soutěžení ze strany žáků, dění o přestávkách, možnost diskutovat během výuky, iniciativu žáků, snahu žáků učit se, snahu zalíbit se okolí (Mareš, Ježek 2012). Část baterií položek je v uvedeném dotazníku volitelná. Jiří Mareš a Stanislav Ježek (2012, s. 11) uvádějí, že dotazníky klimatu školní třídy mimo jiné slouží k porovnání aktuálního klimatu ve třídě před zavedením cílené intervence do klimatu třídy a po zavedení cílené intervence, což je případ představovaného projektu. Obdobně byl připraven i dotazník pro žáky prvního stupně základních škol, který byl (včetně postupu interpretace dat) převzat z publikace Jana Laška (2001). Aplikace dotazníku souvisí s počtem žáků ve třídě, v případě malého počtu žáků není vhodné aplikovat. Nebyl-li dotazník zvolen na počátku projektu, není možné dosáhnout srovnání.
- Focus group se žáky třídy zaměřená na reflexi projektu akčního výzkumu. Další metodou jsou rozhovory se skupinou žáků, focus group se žáky třídy, které se zaměřují na jejich uplatnění v budoucím pracovním životě, životní aspirace a občanské soužití apod. Výstupem může být zhodnocení realizovaného projektu a zaměření dalšího cyklu projektu na rozvoj funkční gramotnosti skrze rozvoj klíčových kompetencí, budování mezilidských vztahů, podporu spolupráce atd.

- Fotodokumentace prostředí školy/třídy pro srovnání s fotodokumentací školy/třídy před cílenou intervencí. Použití fotodokumentace pro prezentaci výstupů projektu je třeba propojit s informovaným souhlasem zákonných zástupců žáka.
- Rozhovor s umělcem a konzultantem kreativity o jejich interpretaci intervence.
- Vyhodnocení tématu obou třídních projektů programu Kreativní partnerství a detailní popis tématu a jeho příčin, sebehodnocení klíčových kompetencí a funkční gramotnosti žáků i individuální hodnocení u jednotlivých žáků učitelem, hodnocení motivace žáků. Analýza kvantitativních dat zachycujících dění v konkrétní třídě: vývoj v absencích, změny v hodnocení chování žáků apod. Informace o třídě jsou shrmažďovány v průběhu všech fází třídních projektů programu Kreativní partnerství. Na vyhodnocování informací se podílejí učitelé, konzultanti kreativity a výzkumníci. Jedná se o zásadní část programu Kreativní partnerství.

Pro evaluaci druhého cyklu třídního projektu je rovněž určena příloha 7. Záznam o jednotlivých krocích je optimálně popsán v pedagogickém deníku (příloha 5) nebo v doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu (příloha 6). Vyplnění přílohy 2 projektu slouží k zaznamenání změn v klasifikaci a docházce. Příloha 3 může posloužit pro sledování změn v hodnocení chování žáků ve vzdělávacích předmětech a sledované kompetence.

Odpovědi na otázky:

Co je třeba dělat do budoucna, aby byly vztahy ve třídě dobré?

Jaké dopady měl projekt na výuku, docházku, výkony žáků apod.?

Jak hodnotí nové postupy učitelé (příloha 4, příloha 5, příloha 6), rodiče, žáci a co by se mělo dále zlepšit?

Jak je hodnocen projekt v cyklech či jako celek, napoví evaluační formulář projektu (příloha 7).

Krok 10: Celkové hodnocení a záznam akčního výzkumu: případová studie

Deskriptivní případová studie:

- název případové studie,
- popis metody, zdrojů, o které se případová studie bude opírat, např. výsledky dotazníkového výzkumu, výsledek rozhovorů, deník učitele, deník umělce, videozáznamy atd.,
- cíl případové studie a cíl třídního projektu,
- popis a analýza stavu před intervencí vycházející z informací školy, analýz focus group a dotazníku klimatu třídy,
- popis a analýza volby vhodné intervence,
- popis intervence – analýza pozorování, případně video záznamů a pedagogického deníku,
- vyhodnocení intervence vycházející z informací školy – kvantitativních dat o třídě (hodnocení chování, docházka atd.), analýz focus group učitelů, pedagogického deníku, focus group žáků, dotazníku klimatu třídy a rozhovorů s umělcem,
- doporučení k úpravám školního vzdělávacího programu (ŠVP) v souladu s rámcově vzdělávacím programem (RVP).

Zpracování případové studie bude prováděno ve spolupráci se žáky, učiteli, konzultanty kreativity, umělci a výzkumníky, jak uvádějí Instrukce pro případové studie na základě třídních projektů (příloha 8).

Závěr

V závislosti na výstupech případových studií mohou být navrženy úpravy ŠVP.

Literatura a zdroje

Altrichter, H., Posch, P. (1998). *Lehrer erforschen ihren Unterricht: Eine Einführung in die Methoden der Aktionsforschung*. Bad Hellbrunn: Julius Klinkhardt.

Elliott, J. (1991). *Action research for educational change*. Buckingham: Open University Press.

Janík, T. (2004). Akční výzkum jako cesta ke zkvalitňování pedagogické praxe. In Maňák, J., Švec, V. a kol. *Cesty pedagogického výzkumu* (s. 51–67). Brno: Paido.

Lašek, J. (2001). *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Mareš, J., Ježek, S. (2012). *Klima školní třídy. Dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.

Nezvalová, D. (2003). Akční výzkum ve škole. *Pedagogika*, roč. 53, č. 3 s. 300–308.

Pavelková, A. (2012). *Akční výzkum v pedagogickém prostředí*. Brno: Masarykova univerzita. Diplomová práce.

Schmuck, R. A. (1997). *Practical Action Research for Change*. Arlington Heights: SkyLight Professional Development.

Schmuck, R. A. (2006). *Practical Action Research for Change*. Thousand Oaks: Corwin.

Stručný přehled fází kroků projektu

Popis jednotlivých kroků v obecné rovině je uveden výše. Podrobněji jsou kroky popsány rovněž v článku Danuše Nezvalové (2003) nebo kapitole Tomáše Janíka (2004), na které je v předcházejícím textu odkazováno. Níže je představena obdobná souslednost kroků.

Časové vymezení	Poskytovatel	Předmět – struktura výstupu
Přípravná fáze – sbírání dat a informací	Škola (ředitel, učitel, žáci) Konzultant kreativity Odborní pracovníci	Identifikace cíle projektu, možnosti identifikace stavu potřeb na úrovni školní třídy (např. docházka žáků a jejich prospěch, kvantitativní šetření třídního klimatu, rozhovory se žáky – focus group, rozhovory s učitelem), výběr předmětu a mezioborových vztahů, vymezení vzdělávacích témat, definování oblasti umění, ve které se bude projekt realizovat, výběr umělce.
Designování/plánování třídního projektu	Škola (ředitel, učitel, žáci) Konzultant kreativity, umělec Odborní pracovníci	Analýza výstupů (např. výstupů z výzkumu klimatu třídy, rozhovorů s žáky, průnik vzdělávacího obsahu a uměleckých metod a technik. Návrh koncepce projektu. Upřesnění cíle projektu.
Designování/plánování	Škola (ředitel, učitel, žáci) Konzultant kreativity, umělec Odborní pracovníci	Finální verze projektu, návrh harmonogramu, návrh dílčích cílů projektu (cílů jednotlivých setkání), materiální zabezpečení projektu apod. Plánovací formulář (příloha 1). Včetně charakteristiky třídy (příloha 2 a příloha 3).
Realizace projektu	Učitel	Vedení deníku učitele, reflexe projektových setkání (např. podle přílohy 4, přílohy 5 nebo přílohy 6, podle toho, co se učiteli jeví nejvhodnější). Uvedený záznam průběhu projektu a jeho reflexe pak poslouží jako podklad k tvorbě případové studie (příloha 8).
	Umělec	Vedení deníku umělce jako učitele, reflexe projektových setkání (např. podle přílohy 4, přílohy 5 nebo přílohy 6, podle toho, co se učiteli jeví nejvhodnější). Uvedený záznam průběhu projektu a jeho reflexe pak poslouží jako podklad k tvorbě případové studie (příloha 8).
	Konzultant kreativity	Vedení deníku konzultanta kreativity jako učitele, reflexe projektových setkání (např. podle přílohy 4, přílohy 5 nebo přílohy 6, podle toho, co se učiteli jeví nejvhodnější). Uvedený záznam průběhu projektu a jeho reflexe pak poslouží jako podklad k tvorbě případové studie (příloha 8).
	Odborní pracovníci	Podle úkolů stanovených projektem.

Vyhodnocení projektu	Škola (ředitel, učitel, žáci) Konzultant kreativity, umělec Odborní pracovníci	Hodnoticí formulář – viz příloha 7 (evaluační formulář projektu). Posouzení dosažení cíle projektu, možnosti identifikace stavu (např. docházka žáků a jejich prospěch, kvantitativní šetření třídního klimatu, rozhovory se žáky – focus group, rozhovory s učitelem). Srovnání situace na počátku a na konci projektu (vztahy ve třídě, docházka, prospěch atd.). Určení dalších kroků v případě pokračování projektu, tedy stanovení postupu v dalším cyklu.
Případová studie	Učitel Umělec Konzultant kreativity Odborní pracovníci	Zápis průběhu projektu v podobě případové studie např. podle modelu v příloze 8.

Jednotlivé kroky projektu se mohou opřít o řadu podpůrných materiálů, které jsou součástí příloh tohoto manuálu. V případě sběru dat z kvantitativního výzkumu klimatu třídy aktuálně doporučujeme pro 1. stupeň ZŠ dotazník klimatu školy zpracovaný Janem Laškem (2001), pro 2. stupeň ZŠ a střední školy dotazník klimatu třídy Jiřího Mareše a Stanislava Ježka (2012). Bezpochyby existují i další výzkumné nástroje, které lze po ověření jejich validity a reliability použít. Volba kvantitativních metod (dotazníků) používajících statistické zpracování je zpravidla vhodná ve třídách od 15 žáků. Rozhovory se žáky lze realizovat prostřednictvím otevřených otázek směřujících k volbě tématu projektu.

Příloha 1 slouží k přípravě realizace projektu a jeho popisu. Příloha 2 a příloha 3 slouží k popisu kontextu třídy. Příloha 4, příloha 5 a příloha 6 jsou možné podoby zápisu realizace jednotlivých projektových setkání, kde nejde o zkoušení účastníků, ale o popis situace a její následnou reflexi pro tvorbu finální případové studie. Aktéři projektu (učitel, umělec, konzultant kreativity) volí jednu z forem zápisu. Pro evaluaci projektu slouží evaluační formulář projektu (příloha 7). Doporučujeme v dokumentech nepoužívat zkratky nebo v každém dokumentu zkratku při prvním použití vysvětlit.

Příloha 8 nabízí podobu struktury případové studie, která sumarizuje jeden či více cyklů projektu, její rozsah je variabilní, jde o popis průběhu projektu či jeho analýzu, tedy rozbor pro poučení se pro další cyklus projektu či další projekty.

Příloha 1: Plánovací formulář a pokyny

Plánovací formulář

Oddíl 1

Vaše škola a její kontaktní údaje

Prosíme vyplnit:

1. Jméno školy	
2. Jméno školního koordinátora	
3. Jméno učitele	
4. Jméno umělce	

Oddíl 2

Detaily projektu

Část A

Chceme znát název projektu a klíčové detaily. Prosíme o vyplnění následujících informací:

5. Název projektu <i>Měl by být odsouhlasen koordinátorem, učitelem, umělcem a žáky.</i>	
6. Datum zahájení aktivit v rámci projektu <i>Aktivity v rámci projektu nesmějí začít před schválením plánovacího formuláře Společností pro kreativitu ve vzdělávání.</i>	DD/MM/RR
7. Datum ukončení aktivit v rámci projektu <i>Ukončení veškerých aktivit na školách se předpokládá k DD/MM/RRRR.</i>	DD/MM/RR

Část B

Projekt by se měl vztahovat ke konkrétní potřebě, úskalí, problému nebo prioritě zapojené třídy. Prosíme o vyplnění následujících informací:

8. Jaký je hlavní cíl vašeho projektu?	
--	--

9. Jakým způsobem plánujete pracovat s žáky se SVP? Popište zvolený přístup a uveďte, proč podle vás bude daný přístup fungovat.

Část E

Rádi bychom se o projektu dozvěděli další podrobnosti, včetně toho, jak je naplánován.

10. Maximálně 600 slovy nám, prosím, sdělte:

- Proč byli do projektu vybráni daní žáci nebo konkrétní třída a jak budou do projektu zapojeni.
- Kolik z vybraných žáků spadá do kategorie žáků se SVP a upřesněte jejich specifické potřeby – *zdravotní znevýhodnění, postižení, sociální znevýhodnění*.
- Kdo další bude do projektu zapojen – vysvětlete, proč a jakým způsobem (spadají sem i učitelé nebo výchovní poradci, školní psychologové, speciální pedagogové a další, podle relevance).
- Aktivitu, do kterých se daná třída nebo žáci zapojí, a v jakém časovém rozmezí a kde budou aktivity probíhat. Jaké metody zvolíte při práci s žáky se SVP.
- Popište, jakým způsobem plánujete do projektu aktivně zapojit více rodičů, rodinných příslušníků nebo členů dané komunity a přesvědčit je, aby se přišli do škol podívat na výsledky práce žáků nebo finální výstup projektu.
- Popište role učitele, umělce v rámci projektu a způsob, jakým budou navzájem spolupracovat.
- Finální produkt, který z projektu vzejde – např. představení, výstava, slavnostní otevření nebo oslava.
- Jak se o finálním produktu dozvědí ostatní žáci školy a učitelé, rodiče, rodinní příslušníci a širší veřejnost v rámci dané komunity.

11. Vypište seznam akcí a aktivit v rámci projektu.

Např.: Kdy začne/začnou umělec/umělci pracovat se žáky ve škole, kdy budou zahájeny debaty mezi jednotlivými zainteresovanými partnery v rámci projektu, kdy budou zorganizovány akce nebo vystoupení, školení a prezentace za účelem sdílení poznatků z projektu s ostatními školami.

Datum DD/MM/RR	Aktivita	Stručný popis

Žáci

12. Jaký má cílová skupina žáků na začátku projektu přístup ke studiu? Jak jsou žáci motivováni k učení?

13. Jak si přejete, aby se přístup cílové skupiny žáků ke studiu změnil po skončení projektu?
Zde by měly zaznít i názory učitele/učitelů.

14. Prosíme o souhrnné zhodnocení klíčových kompetencí žáků na začátku projektu. Jaká je úroveň klíčových kompetencí žáků?

Zde můžete uvést v anonymizované podobě i informace o úrovni klíčových kompetencí u jednotlivých žáků nebo skupin žáků. Údaje vám budou sloužit pro vyhodnocení změny a dopadů projektu.

15. Jaký posun v klíčových kompetencích předpokládáte po skončení projektu?

Na které klíčové kompetence se primárně chcete zaměřit? Zde by měly zaznít i názory učitele/učitelů.

16. Jaké budou hlavní dopady projektu na výsledky žáků v cílových oblastech stanovených v projektu?

Zde prosím popište, jaké specifické cíle jste si stanovili pro váš třídní projekt a jakou změnu očekáváte u žáků.

17. Jak zajistíte, aby se učitelé zapojení do projektu mohli podělit o své poznatky s kolegy?

Oddíl 4

Plánované počty

Prosíme o sdělení následujících informací:

18. Celkový počet žáků, kteří budou do aktivit zapojeni

19. Třída, která bude do projektu zapojena / Třídy, které budou do projektu zapojeny

20. Celkový počet žáků se SVP

Oddíl 5

Plánované hodnocené oblasti

Prosíme o sdělení následujících informací:

21. Které předměty kurikula budou zařazeny do projektu? Vyjmenujte maximálně tři předměty.

22. Které položky z následujícího seznamu nejlépe vystihují umělecké formy a další kreativní aktivity zařazené v rámci projektu? Zaškrtněte všechny relevantní položky.

Literatura

☐

Scénické umění (tanec a divadlo)

☐

Hudba

☐

Vizuální umění

☐

Film a média

☐

Kombinované umění

☐

Kulturní dědictví

☐

Jiné (prosím upřesněte)

Oddíl 6

Odhadovaný rozpočet projektu

23. Níže, prosím, rozepište odhadovanou výši jednotlivých nákladových položek projektu:

Náklady projektu

Nákup/pronájem
přístrojů a zařízení

Pomůcky – kance-
lářské potřeby, soft-
ware, barvy, látky atd.

Cestovní výdaje

Další náklady
(upřesněte)

**CELKOVÉ
VÝDAJE**

Příloha 2: Klasifikace a docházka

Prosíme o uvedení souhrnné informace o počtech žáků, kteří dělali reparáty, a upřesnění počtu předmětů, ze kterých žáci reparáty dělali. Prosíme o informace k období po pololetích, ve kterých je realizován projekt. Prosíme o informace ke každé zapojené třídě.

1. pololetí šk. roku xxxx/xxxx		2. pololetí šk. roku xxxx/xxxx	
Třída:			
Počet žáků, kteří dělali reparát v nějakém předmětu	Počet předmětů, ve kterých žáci dělali reparát	Počet žáků, kteří dělali reparát v nějakém předmětu	Počet předmětů, ve kterých žáci dělali reparát

Rovněž prosíme o souhrnné informace o počtech žáků, kteří nebyli klasifikováni kvůli docházce, a seznam všech předmětů, kterých se tato skutečnost týkala. Prosíme o informace k období po pololetích, ve kterých je realizován projekt.

1. pololetí šk. roku xxxx/xxxx				2. pololetí šk. roku xxxx/xxxx			
Třída:							
	Seznam předmětů				Seznam předmětů		
Počet neklasifikovaných žáků z důvodu docházky	Český jazyk	Matematika	Počet neklasifikovaných žáků z důvodu docházky	Český jazyk	Matematika
Prosím uveďte počet neklasifikovaných žáků celkem	Prosím uveďte počet neklasifikovaných žáků v daném předmětu	Prosím uveďte počet neklasifikovaných žáků celkem	Prosím uveďte počet neklasifikovaných žáků v daném předmětu

Prosíme o upřesnění počtu omluvených a neomluvených hodin za celou třídu.

1. pololetí šk. roku xxxx/xxxx		2. pololetí šk. roku xxxx/xxxx	
Třída:			
Počet omluvených hodin za celou třídu	Počet neomluvených hodin za celou třídu	Počet omluvených hodin za celou třídu	Počet neomluvených hodin za celou třídu

Příloha 3: Hodnocení chování

1. pololetí šk. roku xxxx					
Třída:					
Snížené známky z chování	Ředitelské důtky	Třídní důtky	Pochvaly ředitele	Pochvaly třídního učitele	Pochvaly za reprezentaci školy
Prosím uveďte počet žáků, kteří měli sníženou známku z chování	Prosím uveďte počet žáků	Prosím uveďte počet žáků	Prosím uveďte počet žáků	Prosím uveďte počet žáků	Prosím uveďte počet neklasifikovaných žáků v daném předmětu

Příloha 4: Zpětná vazba pro práci učitele

<p>Chtěl/a jsem projektem dosáhnout:</p>	<p>Mám, získal jsem v projektu:</p>
<p>Ocenil/a jsem v průběhu projektu:</p>	<p>Potřebuji/chci ještě doplnit, získat:</p>
<p>Co pro vás bylo těžké, ale dokázal/a jste to?</p>	

Jméno a příjmení:

Škola a třída:

Příloha 5: Pedagogický deník a písemné hodnocení

Pedagogický deník a písemné hodnocení

Při vlastním psaní deníku převedte své myšlenky do písemné podoby. Psaní vám umožní retrospektivní pohled, odpovědět na to, co a jak jste dělali, sumarizaci vašich postřehů a nápadů. Deníkové zápisy vám pomohou zaznamenat konkrétní události, které mohou být bezprostředním podnětem k úsilí o změnu.

Deníkové zápisy by měly obsahovat základní údaje o vyučovací hodině (datum, třída, třídní projekt, předmět), události, které se při vyučování udály, řešení vzniklých pedagogických situací.

Pobídkou k vašemu písemnému zaznamenávání do deníku jsou tyto typy situací:

1. Situace, které zažíváte opakovaně, ale nejsou vám úplně jasné.
2. Situace, které jsou překvapivé, neobvyklé.
3. Situace, ve kterých se stále opakují určité těžkosti a také konflikty.
4. Situace, které nejsou konfliktní, ale pociťujete v nich, že vás zatěžují (např. realizace stanovených cílů, situace, ve kterých se musíte rozhodovat, těžkosti se žáky atd.).

Všímejte si celé šíře odehrávaných jevů tak, jak vám to vaše pozornost umožní. Jde o volné shromažďování a uspořádávání vašich sebereflexí. Popisujte svá hodnocení k situacím, které se v daném období udály.

K tomu vám nabízíme dvě oblasti vymezené konkrétními otázkami:

- I. Překvapivé, neobvyklé situace, opakované situace, které se vyskytly během realizace hodin třídního projektu. Lze je vnímat i jako těžkosti, zátěž a konflikty.
- II. Reflexe přínosů a zisků v klíčových oblastech projektu (motivaci a zájmu žáka k učení, funkční gramotnosti, klíčových kompetencích žáka, vztazích mezi žáky, cílech třídního projektu).

Název a adresa školy:		
Datum realizace:		
Třída:		
Třídní projekt:		
Předmět:		
Jméno učitele:		
Reflexe I. ČÁST (Překvapivé, neobvyklé situace, které se vyskytly během realizace hodin třídního projektu. Lze je vnímat i jako těžkosti, zátěž a konflikty. Situace, které se opakují.)	Otázka/položka:	Písemné hodnocení:
	Popište situace během realizace třídního projektu.	
	Co bylo asi jejich příčinou?	
	Bylo by možné je řešit jinak? Případně popište jak.	
	Co by se muselo změnit, aby k těmto situacím nedocházelo?	

Reflexe II. ČÁST	Otázka:	Písemné hodnocení:
(Reflexe přínosů a zisků v klíčových oblastech projektu.)	Podařilo se vám v plném rozsahu realizovat plánované aktivity třídního projektu?	
	V čem konkrétně se to projevilo (např. ve změně v chování žáka)?	
	Podařilo se vám dosáhnout stanovených cílů třídního projektu?	
	V čem konkrétně se to projevilo?	
	Co se dle vás nejvíce podařilo?	
	Proč si myslíte, že se to podařilo?	
	Co se v oblasti plánovaných aktivit třídního projektu nepodařilo?	
	Proč si myslíte, že se vám nepodařilo dosáhnout plánovaných aktivit třídního projektu?	
	Co se v oblasti plánovaných cílů projektu nepodařilo?	
	Proč si myslíte, že se vám nepodařilo dosáhnout plánovaných cílů třídního projektu?	

Příloha 6: Doporučení pro sběr dat během akčního výzkumu

Hana Červinková

Sběr dat u akčního výzkumu (action research) je nesmírně náročný, protože současně je konáno (action – akční) a zkoumáno (research – výzkum). Nicméně bez sběru dat není výzkum, pouze akce, takže sběr dat je základní podmínkou úspěšnosti projektu. Úplně nejdůležitější je vést si výzkumný deník. Zde je několik rad ohledně pořizování záznamů, které vám doufám budou nápomocné:

Výzkumný deník obsahuje záznamy týkající se vašeho projektu a vaší účasti v něm. Jeho hlavním cílem není zpovídat se před někým jiným z vykonané práce, ale tvořit záznam, který bude mít výpovědní hodnotu o historii projektu pro jeho pozdější zpracování – vámi nebo vámi ve spolupráci s jinými účastníky projektu. Deník je váš, a pokud je dobře vedený, bude dokumentovat vývoj vašeho myšlení a práce v jednotlivých fázích projektu. Pro výzkumníka v akčním výzkumu jsou deníky vždy absolutně zásadní a z nich čerpá prakticky všechna data pro pozdější analýzu (kromě nahraných rozhovorů nebo videozáznamů). Výzkumník je skoro vždy zaskočen, co všechno pozoroval, a při pozdějším čtení se mu začínají ukazovat vzorce, které potom tvoří osu případových studií. Nelze tedy podcenit hodnotu vlastních záznamů a postřehů. Aktéři akčního výzkumu jsou výzkumníci, nikdo neví o věci více než oni.

Hlavní zásadou je zapisovat si co nejvíce informací a postřehů, protože většinou v průběhu projektu nikdo neví, co bude nakonec důležité, a většina toho, co se stalo, je zapomenuta. Při psaní deníku není třeba držet se předem daného formátu. Důležité je si vždy zapsat datum, hodinu a kontext, například: 11. února 2017 12.00–11–00, hodina ČJ, 3. A. Potom by měly následovat základní informace, například kdo tam byl, jaká byla atmosféra, co bylo hlavním cílem, náplní dané hodiny či fáze akčního výzkumu. Do deníku patří všechno: shrnutí, co se stalo daný den, příklady rozhovorů a diskusí, otázky pro další výzkum, postřehy, nápady, výkresy, pozorování, reflexe témat toho, co se stalo, subjektivní pocity pisatele. Není cílem psát uhlazenou esej. Optimální je nic nevyhazovat, žádné myšlenky, všechno může být důležité. Záznamy by měly být detailní, tedy popisy konkrétních situací, ty pozitivní i ty kritické, důležité je přitom oddělovat „suchý“ popis situací a citáty od reflexe pisatele. Maximum záznamů je vhodné pořizovat „za pochodu“, psát cokoliv a kdykoliv. Forma deníku záleží na pisateli (někdo má linkovaný sešit, do něho všechno píše a vlepuje a potom z toho vybírá to hlavní a přepisuje do počítače). Jedná-li se o skupinový typ projektu, bude potřeba, aby hlavní informace byly přepsané do počítače, aby mohly být vytvořeny jednotlivé studie. V elektronické formě deníku je vhodné psát stále do jednoho souboru, nerozdělovat záznamy z jednotlivých dní, spíše pracovat na jednom dokumentu, do kterého jsou přidávány záznamy z jednotlivých dnů s jejich datem.

Akční výzkum se neomezuje jen na bezprostřední kontext třídy, ale týká se celé školy a také mimoškolního života. Může se stát, že „výzkumníka“ (aktéra akčního výzkumu) zkontaktuje žák, který chce něco řešit. I to je třeba si zapsat, opět – místo a čas a to, co se stalo a co si o tom jako výzkumník myslíte. Mohou probíhat diskuse ve sborovně a na chodbách – s žáky, s jinými učiteli, s ředitelem, s partnerem výzkumníkem (umělec–učitel). Do deníku patří vše, nějaký nápad, který se vynořil při školení nebo při poslechu večerních zpráv nebo při četbě knížky před spaním – vše je vhodné zapsat. Pokud některé části deníku nebude vhodné komukoliv ukázat, lze jej rozdělit na dvě verze – veřejnou a osobní. Zápisky by měly být ale co nejdetailnější, pouze z takového záznamu je potom možné „vytáhnout“ obsah, který má výpovědní hodnotu. Je také velice důležité psát pravidelně. Pokud možno každý nebo každý druhý den, i kdyby se v projektu zrovna nic moc nedělo. Pravidelné a detailní vedení záznamů dává pocit sebejistoty, který je pro akční výzkum velmi důležitý. Díky takovému deníku má pak výzkumník (aktér) možnost podělit se se svými výsledky a postřehy s dalšími účastníky projektu.

Do deníku nebo do archivu výzkumu patří veškeré produkty projektové činnosti. Například práce účastníků, výsledky skupinového rozhodování o cílech (flip charty, polepky s poznámkami atd.), optimální je udělat si z toho fotografie, sbírat také veškerou individuální komunikaci, například e-maily nebo individuální práce, a snažit se vždy označit všechny materiály tak, aby později šlo identifikovat, kdy a kde byly pořízeny.

Kromě deníku je velice dobré pořizovat videozáznamy, kdykoliv to bude možné. Tento materiál se může ukázat jako velice cenný pro pozdější vyhodnocení projektu, ale také pro vlastní analýzu situací, ve kterých byl výzkumník zaangažován, a nemohl tedy realizované situace „vidět zvenčí“. Videozáznamy mohou pomoci při kritickém hodnocení vlastní práce a k jejímu posunu. A občas jsou také pěkným připomenutím toho, co aktér (výzkumník) prožíval. Stačí postavit kameru někde vzadu ve třídě, ať snímá. Nemusí to být pokaždé, ale čím více je materiálů, tím lépe.

Příloha 7: Evaluační formulář projektu

Evaluační formulář

Oddíl 1

Vaše škola a její kontaktní údaje

Prosíme vyplnit:

1. Jméno školy

2. Jméno školního koordinátora

3. Jméno učitele

4. Jméno umělce

Oddíl 2

Detaily projektu

Část A

Chceme znát název projektu a klíčové detaily. Prosíme o vyplnění následujících informací:

5. Název projektu

(pokud došlo ke změně názvu od odevzdání plánovacího formuláře, uveďte nový název)

6. Datum zahájení aktivit v rámci projektu

DD/MM/RR

7. Datum ukončení aktivit v rámci projektu

DD/MM/RR

Část B

Projekt se měl vztahovat ke konkrétní potřebě, úskalí, problému nebo prioritě vývoje dané školy. Prosíme o vyplnění následujících informací:

8. Jaký byl hlavní cíl vašeho projektu? Pokud došlo ke změně cíle oproti plánovacímu formuláři, prosíme o uvedení původního cíle a nově formulovaného cíle.

9. Jakým způsobem jste pracovali s žáky se SVP?

Část E

Rádi bychom se dozvěděli více podrobností o průběhu projektu.

10. Maximálně 600 slovy nám, prosím, sdělte:

- Aktivitu v rámci projektu a jejich průběh. Prosím zde popište „příběh“ vašeho projektu.
- Popište role učitelů a umělců v rámci projektu a způsob, jakým probíhala jejich vzájemná spolupráce.
- Finální produkt, který z projektu vzešel – např. představení, výstava, slavnostní otevření nebo oslava.
- Jaký měl dle vás projekt nejdůležitější přínos a dopad pro žáky? Měl projekt přínos pro učitele a budou učitelé dále využívat postupy tohoto projektu?

11. Vypište seznam akcí a aktivit v rámci projektu.

Prosíme, zde vypište všechny realizované aktivity projektu.

Datum DD/MM/RR	Aktivita	Stručný popis

Žáci

12. Jaké změny jste zaznamenali v oblasti vztahu ke studiu a motivaci k učení u žáků od začátku projektu?

Zde by měly zaznít názory umělce i učitele.

13. Prosíme o souhrnné zhodnocení klíčových kompetencí žáků na konci projektu. K jakému posunu došlo?

Zde by měly zaznít názory umělce i učitele.

14. Jaké jsou hlavní dopady projektu na výsledky žáků v cílových oblastech stanovených v projektu?

Zde prosím popište, jaké změny u žáků nastaly v oblastech specifických cílů, které jste si stanovili pro váš třídní projekt.

15. Jakým způsobem jste do realizace projektu zapojili další pedagogy ze školy?

Oddíl 4

Plánované počty

Prosíme o sdělení následujících informací:

16. Celkový počet žáků, kteří byli do aktivit zapojeni

17. Třída, která bude do projektu zapojena / Třídy, které budou do projektu zapojeny

18. Celkový počet žáků se SVP

Oddíl 5

Prosíme o sdělení následujících informací:

19. Jaké součásti kurikula byly zařazeny do projektu? Vyjmenujte maximálně tři předměty.

Příloha 8: Instrukce pro případové studie na základě třídních projektů

Hana Červinková

Jedním z výsledků projektu jsou případové studie, jejichž prostřednictvím se veřejnosti představují možnosti, které spolupráce učitele a umělce vytváří pro školní praxi. Jelikož projekt vychází z akčního výzkumu, který předpokládá úzkou spolupráci všech aktérů, bylo by vhodné, aby spoluautory každé studie byli učitelé, umělci a výzkumníci (případně konzultanti a koordinátoři). Uvedené pravidlo neplatí v případě potřeby anonymizace případové studie. V případě, že je nutné případovou studii anonymizovat, je třeba tuto skutečnost vysvětlit všem jejím spolutvůrcům. Případová studie může mít například uvedenou velice obecnou strukturu k přípravě takovéto případové studie na základě třídních projektů.

1. Název a autoři

Každá studie by měla mít název skládající se ze dvou částí. Hlavní titul by měl vyjadřovat hlavní myšlenku studie, tedy to, o co v daném případě hlavně šlo. Může to být klidně i metaforické tvrzení nebo výrok některého účastníka projektu. Druhá část titulu by měla obsahovat informaci o místě jejího provedení. Příklad: „Proti osudu. Základní škola v ...“ Název by měl vyplynout ze závěrečného textu a být odsouhlasen všemi autory. Uvedení autoři jsou všichni, kdo se na zpracování studie podíleli, nejlépe v alfabetském pořadí, např. učitel, umělec, výzkumník, koordinátor, případně žák.

2. Metoda případové studie

Popis podkladů, ze kterých případová studie vznikala, např. plánovací formulář třídního projektu, evaluační formulář třídního projektu, deník učitele, deník umělce atd.

3. Cíl případové studie

Po tomto názvu následuje např. text: „Tato případová studie se zaměřuje... / rozvoj určité gramotnosti, nebo rozvoj... / analýzu pozitiv školního projektu / proces... Cílem této případové studie je popis třídního projektu XY...“ Případně je doplněn charakter případové studie, např. popisná, analytická atd.

4. Kontext

Charakteristika dané lokality, to znamená školy a města, ve kterém se nachází. Kromě základních informací, například počtu obyvatel, žáků, typu školy atd., zde jde hlavně o to, aby si čtenář na základě popisu dokázal místo představit. Měl by pochopit, z čeho vyplývají eventuální problémy, na které se zaměřuje akční výzkum.

5. Účastníci projektu

V této části je třeba popsat účastníky projektu. Jde o popis dané třídy (počet žáků, jejich charakteristika podle pohlaví, věku, specifických potřeb, prospěchu, docházky atd.), charakteristiku umělce, učitele, případně koordinátora a odborných pracovníků.

6. Popis projektu – akčního výzkumu

a. Cíl a fáze projektu

Nejprve je nutné popsat, na co se zaměřoval projekt a jeho jednotlivé fáze tak, aby čtenář pochopil, proč jste se rozhodli dělat to, co jste dělali. Tato první část může být trochu teoretičtější, spíše o faktech. Od kdy do kdy jste spolupracovali, co jste hlavně dělali, eventuálně výzkumné fáze, hlavní mezníky.

b. Hlavní výsledky

Tato část už by měla být popisná o tom, co se dělo. Můžete například vybrat několik epizod – událostí během projektu, které vás nejvíce zaujaly a které podle vás zachycují podstatu vašeho projektu – ne ve smyslu idealizovaných cílů, ale to, se skutečně dělo. Cílem těchto popisů je umožnit čtenáři, aby se vžil do situace, kterou popisujete, a pochopil, o co šlo a proč je to důležité. V této části mohou vystupovat konkrétní aktéři, může jít o zdánlivě malé události, které ale zachycují podstatu věci. V této části je důležité čerpat z deníků a zápisů, případně videozáznamů.

7. Závěr

V závěru by měla být reflexe, co podle vás z projektu vyplývá. Konkrétněji se v závěru objeví nejdůležitější poznatky – naplnění cíle případové studie / cíle projektu. Zde krátce popíšete, k čemu případová studia došla ve vztahu k deklarovanému cíli, resp. nejdůležitější poznatek či poznatky. Vhodné je, když se objeví doporučení, kde v několika málo bodech – minimálně dvou – napíšete jasná doporučení, jak lépe naplňovat konkrétní nebo obecné cíle programu Kreativní partnerství.

Projekt Kreativní partnerství pro inkluzivní školu
CZ.02.3.61/0.0/0.0/16_012/0000601
je spolufinancován Evropskou unií.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

